

Investigating the Supporting Role of the Family by Analyzing the "Dedicated to" Page in Persian Ph.D. Theses

Forough Rahimi*

Marzieh Kohandel Jahormi**

Maryam Jahangiri***

Abstract

The aim of this study is to analyze the content of gratitude as one of the important categories in Islamic education by extracting information from the "dedicated to" page of theses of Ph.D. students in ten different disciplines; this page is an optional page to identify spiritual supporters of students in the last stage of their formal education. The type of the study is applied. Its method is a content analysis with an analytical approach. The sample of the study included 393 Ph.D. theses, which were extracted from the Ganj database by the stratified sampling and based on the academic field and author of the thesis among ten academic fields. The research tool was a researcher-made questionnaire that was analyzed using Kruskal-Wallis and ANOVA tests. The findings showed that the category of the family, centered on the mother, has the highest number of submissions (85%). The category of abstractions and then the category of spirituality are ranked second and third, respectively. The results of the Kruskal-Wallis test showed that there is a statistically significant difference between the number of submissions in different disciplines. The results of the ANOVA test about the average volume of words in different disciplines demonstrated that the average volume of words "dedicated to" in the field of information science and knowledge studies is more than other fields and in the field of art is less than other fields. In general, it can be said that the students believe that their success in the Ph.D. course is closely related to the efforts of the family, especially the mother, and their psychological, social, moral, and even financial support.

Keywords: Islam, dedication, Islamic family, Ph.D. theses, "dedicated to" page.

* Assistant Professor, Department of Information Management, Islamic World Science and Technology Citation and Monitoring Institute, Shiraz, Iran (corresponding author), frahimi@isc.ac

** Instructor, Department of Computational Linguistics, Islamic World Science and Technology Citation and Monitoring Institute, Shiraz, Iran, kohandel@isc.ac

*** Expert, Department of Conferences, Islamic World Science and Technology Citation and Monitoring Institute, Shiraz, Iran, m.jahangiri@isc.ac

بررسی نقش حمایتی خانواده با تحلیل صفحه «تقدیم به» در رساله‌های دکتری فارسی

فروغ رحیمی*

مرضیه کهندل جهرمی**

مریم جهانگیری***

چکیده

هدف پژوهش پیش‌رو تحلیل محتوای ق‌ردانی به‌عنوان یکی از مقوله‌های مهم در تربیت اسلامی از راه استخراج اطلاعات از صفحه «تقدیم به» رساله‌های دانشجویان مقطع دکتری در ده رشته متفاوت است؛ این صفحه، صفحه‌ای اختیاری برای شناسایی حامیان معنوی دانشجویان در آخرین مرحله از آموزش رسمی آنهاست. نوع پژوهش حاضر کاربردی است. روش آن تحلیل محتوا و با رویکرد تحلیلی انجام شده است. نمونه آماری پژوهش شامل ۳۹۳ رساله دکتری بود که به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای-تصادفی و براساس رشته دانشگاهی و نویسنده رساله از میان ده رشته دانشگاهی از پایگاه گنج استخراج شد. ابزار پژوهش پرسشنامه محقق‌ساخته بود که با استفاده از آزمون‌های آماری کروسکال والیس و آنوا مورد تحلیل قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که مقوله خانواده با محوریت مادر، بیشترین میزان تقدیم (۸۵ درصد) را به خود اختصاص داده است. مقوله انتزاعیات و سپس مقوله معنویات به ترتیب در رتبه‌های دوم و سوم قرار دارند. نتایج آزمون کروسکال والیس نشان داد که بین تعداد دفعات تقدیم در رشته‌های مختلف از نظر آماری اختلاف معناداری وجود دارد. نتایج آزمون آنوا در مورد میانگین حجم واژگان در رشته‌های مختلف نشان داد که میانگین حجم واژگان «تقدیم به» در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی، بیش از سایر رشته‌ها و در رشته هنر کمتر از سایر رشته‌هاست. در مجموع می‌توان گفت که دانشجویان معتقدند موفقیت ایشان در دوره دکتری ارتباطی تنگاتنگ با زحمات خانواده و در رأس آن مادر و حمایت‌های روانی، اجتماعی، اخلاقی و حتی مالی آنها دارد.

واژگان کلیدی: اسلام، ق‌ردانی، خانواده اسلامی، رساله دکتری، صفحه «تقدیم به».

* استادیار، گروه مدیریت اطلاعات، مؤسسه استادی و پایش علم و فناوری جهان اسلام، شیراز، ایران (نویسنده مسئول)
frahimi@isc.ac

** مربی، گروه زبان‌شناسی رایانشی، مؤسسه استادی و پایش علم و فناوری جهان اسلام، شیراز، ایران
kohandel@isc.ac

*** کارشناس، گروه همایش‌ها، مؤسسه استادی و پایش علم و فناوری جهان اسلام، شیراز، ایران
m.jahangiri@isc.ac

مقدمه

خانواده و مسائل مرتبط با آن در اسلام از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است؛ در واقع خانواده نهادی مقدس و بی‌بدیل می‌باشد که شخصیت هرکس پیش‌تر و بیشتر از هر جای دیگر در آن شکل می‌گیرد و بستری است که سرشت و سرنوشت فرد به مقدار زیادی در آن رقم می‌خورد. از این دیدگاه، اسلام خانواده را در جایگاهی غیرقابل قیاس با جایگاه دیگر دانسته و همواره در حفظ ارزش‌های آن تأکید داشته است. یکی از ارزش‌های اسلامی و مورد توجه پیشوایان دینی، قدردانی و ابراز سپاسگزاری از خانواده و به‌ویژه پدر و مادر است؛ همچنین واژه «شکر» به معنای قدردانی و حق شناسی است که در فرهنگ اسلامی فراوان به چشم می‌خورد و قرآن و رهبران اسلامی سخنان فراوان در تأکید و سفارش به آن دارند و عقل سالم نیز شکرگزاری در برابر خدا و سپاسگزاری از مردم در مقابل کارهای نیک‌شان را تأیید می‌کند.

قدردانی و سپاسگزاری از «نیکوکار» آن قدر با فضیلت و محبوب است که قرآن مجید ضمن اینکه «شاکر» (ر.ک: بقره، ۱۵۸) و «شکور» (ر.ک: فاطر، ۳۰) را از نام‌های خدا دانسته، می‌فرماید: «خداوند پاداش سپاسگزاران را خواهد داد»^۱ (آل عمران، ۱۴۴).

امام سجاد (علیه السلام) می‌فرماید: خداوند متعال در روز قیامت به بعضی از بندگان می‌گوید: آیا شکر فلان کس را به جای آوردی؟ عرض می‌کند: پروردگارا! من شکر تو را به جای آوردم، خداوند می‌فرماید: چون شکر او را به جای نیاوردی، پس شکر مرا هم به جای نیاورده‌ای! سپس افزود؛ شکرگزارترین شما در پیشگاه خدا کسی است که از نعمت‌ها و زحمات مردم بیشترین قدردانی و شکرگزاری را به عمل آورد^۲ (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲، ص ۹۹). افراد قدردان با درک تمامی نعمت‌ها و حضور خداوند در همه مراحل زندگی، شکست‌ها را به عنوان موانعی قابل عبور می‌پندارند و شایستگی و پیشرفت خود را به واسطه شکرگزاری از خداوند افزایش می‌دهند (رضایی و جمالی، ۱۳۹۹). قدرشناسی از خداوند به عنوان منبع مهم و حیاتی در آرامش درونی افراد شناخته می‌شود (نارویی و همکاران، ۱۳۹۲).

قرآن مجید سپاسگزاری و قدردانی را در بیش از هفتاد آیه، چه از جانب خدا و چه از سوی انسان‌ها، مورد اشاره قرار می‌دهد و با عناوین گوناگونی بر انجام این کار نیک پافشاری می‌کند؛ همچنین در روایات زیادی به این امر سفارش شده که یکی از آنها تشکر و سپاسگزاری از مردم است. امام رضا (علیه السلام) در این باره می‌فرماید: هرکس در قبال خوبی مردم تشکر نکند، از خداوند عزوجل هم

۱. وَ سَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ.

۲. أَشْكُرْكُمْ اللَّهُ أَشْكُرْكُمْ لِلنَّاسِ.

تشکر نکرده است^۱ (الحرالعاملی، ۱۳۶۷، ج ۱۶، ص ۳۱۵). امام علی (علیه السلام) نیز می‌فرماید: تشکر کردن، ارزشمندتر از نیکی کردن است؛ زیرا تشکر باقی می‌ماند و نیکی از بین می‌رود^۲ (تمیمی آمدی، ۱۳۸۳، ص ۲۱۷۶).

در روان‌شناسی مثبت نیز قدردانی یکی از مفاهیم رایج و نخستین و نیرومندترین موضوع تحقیقی در زمینه شادکامی است. قدردانی به عنوان یک احساس مثبت بین فردی و تمایل برای قدردان بودن در واکنش به خیرخواهی افراد در به وجود آوردن تجارب مثبت تعریف می‌شود (عطاری و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۷۲). قدردانی صفت جوهری روان‌شناسی مثبت قلمداد شده، و شامل جهت‌گیری زندگی به سوی جنبه‌های مثبت در دنیاست (گوردون^۳ و همکاران، ۲۰۰۴، ص ۵۴۸). فرایندی میانجی که دریافت یک لطف را به جبران یک لطف مرتبط می‌سازد (آقابابائی، ۱۳۸۹، ص ۴۴).

قدردانی از شایع‌ترین هیجان‌هایی است که آیین‌های یهودیت، مسیحیت و اسلام در صدد ایجاد و تداوم آن در پیروان‌شان هستند (لوپز^۴، ۲۰۰۹). قدردانی در قرآن کریم و آموزه‌های اسلامی جایگاه ویژه‌ای دارد و معادل اسلامی آن، یعنی «شکر» و مشتقاتش بیش از هفتاد بار در قرآن کریم به کار رفته است. شکرگزاری به عنوان معیار انسانیت و جدایی از مرز حیوانیت نیز معرفی می‌شود. به تعبیر امام علی (علیه السلام)، کسی که از نعمت‌ها قدرشناسی نکند، باید در زمره چهارپایان شمرده شود^۵ (تمیمی آمدی، ۱۳۸۳، ص ۲۷۲).

مؤلفه قدردانی مبتنی بر منابع اسلامی را می‌توان چنین تبیین کرد: ۱. آگاهی از نعمت و احسان؛ ۲. شناخت منعم و احسان‌کننده؛ ۳. ارزشمند دانستن احسان و نعمت دریافت شده، ۴. رضایت خاطر از دریافت نعمت؛ ۵. تعظیم و بزرگداشت منعم و احسان‌کننده (اصفهانیان و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۸۶)؛ در این میان، مطالعه صفحه «تقدیم به» در رساله‌های دکتری به عنوان نمادی از قدردانی در زمره مطالعات شکرگزاری و قدردانی است.

در واقع یکی از دوران‌های طلایی که هر خانواده‌ای تمایل دارد که این دوره از زندگی فرزند خود را مشاهده کند و حاصل زحمات خود را ببیند، دوران پیمودن مدارج تحصیلی فرزند خانواده است؛

۱. مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمُنْعَمَ مِنَ الْمَخْلُوقِينَ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ.
 ۲. لَشُّكْرُ أَعْظَمُ قَدْرًا مِنَ الْمَعْرُوفِ؛ لِأَنَّ الشُّكْرَ يَقِي وَالْمَعْرُوفَ يَقْنِي.

3. Gordon

4. Lopez

۵. مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْإِنْعَامَ فَلْيَعُدَّ مِنَ الْأَنْعَامِ.

به‌ویژه آخرین مقطع تحصیلی، یعنی مقطع دکترا که با نوشتن رساله دکتری و دفاع از آن، این دوره شیرین به پایان می‌رسد.

در حقیقت یکی از دقیق‌ترین و معتبرترین متون علمی قابل دسترس، رساله‌های دکتری است. دانشجویان دکتری در نقش نویسندگان رساله به‌واسطه لزوم انجام فعالیت پژوهشی برای دریافت آخرین مدرک تحصیلی رسمی خود، نقش پررنگی در تولید علم برعهده دارند. رساله‌های دکتری و مقاله‌های آنها جزء شاخص‌های کلیدی توسعه کشورها است و با بالا رفتن تعداد دانشجویان این مقاطع، ناگزیر تعداد این انتشارات نیز بیشتر می‌شود (رودباری^۱ و همکاران، ۲۰۱۲، ص ۸۳۲). این منابع همانند گنجی ناشناخته و جزء مدارک مفید و مورد توجه هستند (انتشاری نجف‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۶۹).

یکی از بخش‌های اختیاری رساله، صفحه «تقدیم به» است که در آن، دانشجو مختار است براساس علاقه و محبت خود به دیگران، پژوهش خود را به افرادی چون پدر و مادر، همسر... یا هرکس و هرچیز دیگر اعم از امور مادی یا معنوی و یا هر دو پیشکش کند. در گذشته نیز مؤلفان در نخستین صفحات کتاب خود، اثر خود را به یکی از بزرگان کشوری یا معنوی تقدیم می‌کردند. این نوع کار را اتحاف (هدیه دادن) می‌گفتند و امروزه نیز به تقدیم‌نامه یا سپاسگزاری شهرت یافته است (بابایی، ۱۳۸۴، ص ۲۲۳). از نظر هایلند^۲ (۲۰۰۳)، تقدیم‌نامه‌ها پنجره‌هایی به سوی جنبه انسانی نویسنده هستند که در شبکه روابط شخصی و دانشگاهی درگیر شده است.

نوشتن یک رساله برنامه‌ریزی و پژوهش بلندمدتی را می‌طلبد. اتمام آن معمولاً ماه‌ها به طول می‌انجامد و افراد زیادی هستند که نه تنها در تحقیق و نگارش آن حامی دانشجو هستند، بلکه حمایت‌های ذهنی، عاطفی و حتی پولی خود را از وی دریغ نمی‌کنند. یافته‌های پژوهش ویسکر^۳ و همکاران (۲۰۱۷) نشان داد که تحصیلات دکتری را نمی‌توان به تلاش فردی دانشجوی دکتری و کار ارتباطی دوجانبه بین یک استاد راهنما و یک دانشجو کاهش داد. مقطع دکتری دنیایی از نمایش‌های گسترده است که در آن بازیگران مهم دیگری نیز دخیل هستند و در بخش تقدیم‌نامه و قدردانی می‌توان به افراد تأثیرگذار در این موفقیت اشاره داشت. صفحه «تقدیم به» این فرصت را به دانشجویان می‌دهد تا با کمال میل از افرادی قدردانی کنند که در تکمیل تحصیل آنها مشارکت داشته‌اند (استاجی و نصرتی،^۴ ۲۰۱۸، ص ۷۵)؛ در واقع این صفحه منعکس‌کننده حمایت‌های

1. Roudbari

2. Hyland

3. Wisker

4. Estaji & Nosrati

اخلاقی، ابزاری، مالی و فنی دریافتی از نهادهای مختلف مانند اعضای خانواده، مؤسسات، اساتید و سایر موارد هستند (کرونین^۱ و همکاران، ۱۹۹۳، ص ۳۹).

با توجه به آنچه درباره اهمیت قدردانی و چگونگی بیان این مهم در رساله‌های دکتری بیان شد، تحلیل ساختار محتوای قدردانی از راه صفحه «تقدیم به» می‌تواند ضمن بررسی میزان شکرگزاری دانشجویان این مقطع تا حدودی نقش افرادی را روشن کند که به صورت معنوی در تدوین رساله آنها نقش داشته‌اند. برای نیل به این هدف، پژوهش حاضر در پی پاسخ به سؤالات زیر است.

- از نظر دانشجویان، کدام مقوله و چه کسانی حامی معنوی دانشجویان در آخرین دوران آموزش رسمی هستند؟

- تعداد دفعات تقدیم در حوزه‌های موضوعی کلی چگونه است و آیا بین تعداد دفعات تقدیم در رشته‌های مختلف، تفاوت معناداری وجود دارد؟

- حجم واژگان مورد استفاده در صفحه «تقدیم به» در رشته‌های مختلف چگونه است و آیا تفاوتی بین میانگین حجم واژگان صفحه «تقدیم به» در رشته‌های مختلف وجود دارد؟

مطالعه پیشینه‌های مورد بررسی نشان می‌دهد محتوای صفحه «تقدیم به» تأثیر مستقیمی بر افزایش حمایت اجتماعی و معنوی و نیز موفقیت تحصیلی دانشجویان دارد. محتوای این صفحه، به‌ویژه نحوه بیان تقدیر و اشاره به افرادی که در مسیر تحصیل و پژوهش به فرد کمک کرده‌اند، می‌تواند احساس حمایت اجتماعی و معنوی را در فرد تقویت کند و در نتیجه بر موفقیت تحصیلی اش تأثیر مثبت بگذارد؛ به عبارت دیگر، شاید خود صفحه ثبت این تقدیرها تأثیر نداشته باشد، اما محتوای آن می‌تواند نقش مهمی در ایجاد ارتباطات و احساسات مثبت ایفا کند.

لشیم و بیتزر^۲ (۲۰۲۱) در پژوهش خود به بررسی صفحه «تقدیم به» در سی رساله دکتری در آفریقای جنوبی و فلسطین اشغالی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که در فارغ‌التحصیل شدن افراد در مقطع دکتری چندین حامی در این موفقیت نقش داشته‌اند که شامل اعضای خانواده، دوستان، همکاران، سرپرستان مطالعه، سرمایه‌گذاران و مدیران دانشگاه است. آنچه مشخص شد، اینکه فارغ‌التحصیلان دکتری عمدتاً بر حمایت‌های روانی-اجتماعی تکیه می‌کنند که در سرانجام یافتن مقطع دکتری بسیار مهم است.

نتایج پژوهش قلی‌فامیان و نائبی (۱۳۹۸) در بررسی و تحلیل ساختار و گفتمان بخش تقدیر رساله‌های فارسی در دو مقطع کارشناسی ارشد و دکتری نشان داد که گسترده‌ترین متن‌های تقدیر

1. Cronin

2. Leshem & Bitzer

در رشته زبان‌شناسی همگانی با ۶۳۴۰ واژه و کوتاه‌ترین متن‌های تقدیر در رشته حسابداری با ۳۸۰۴ واژه نگارش شده‌اند؛ همچنین با بررسی صفحه قدردانی در رشته‌های گوناگون، مشاهده شد که دانشجویان رشته‌های علوم انسانی در مقایسه با رشته‌های علوم پایه و مهندسی، متون تقدیر طولانی‌تری نوشته‌اند.

عالمی و رضانژاد (۲۰۱۶) الگوی ساختاری صفحه «تقدیم به» در ۵۰۳ رساله در سال‌های ۱۹۸۱ تا ۲۰۱۴ از دانشگاه‌های معتبر ایران را بررسی کردند؛ داده‌های پژوهش آنان نشان داد بخش‌های قدردانی رساله مشتمل بر ویژگی‌های ساختاری و واژگانی فرهنگ محوری هستند و برخی مرحله‌ها و زیربخش‌ها مانند «تقدیم به پدر و مادرم» کاملاً رایج می‌باشند.

جلیلی‌فر و محمدی (۲۰۱۴) به مطالعه بین فرهنگی ساختار ژانر (محتوا و فرم) بخش قدردانی رساله‌های دکتری در فارسی و انگلیسی پرداختند. نتایج آنها در قسمت «تقدیم به» نشان داد نویسندگان احساس می‌کنند به عنوان پاداشی برای یک تلاش منحصر به فرد، چیزی بسیار ارزشمندی برای مخاطب ارائه دهند که در بیشتر موارد، سپاس‌ها از والدین در رأس آن قرار گرفته است که این امر از یک سو می‌تواند با اشاره به وابستگی‌های مذهبی توضیح داده شود؛ زیرا اولین چیزی که خدای متعال به انسان سفارش کرده، احترام به والدین و قدردانی از آنهاست و از سوی دیگر، وجود تشکر در تقدیم‌نامه‌های فارسی را می‌توان براساس مفهوم «احترام» توجیه کرد.

وانو^۱ (۲۰۱۱) در مطالعه خود به چالش‌هایی که داوطلبان در مراحل مختلف انجام دکتری با آن روبرو هستند و حمایت‌هایی که می‌تواند موانع را تسهیل کند، توجه کرده است. وی به این نتیجه رسید دانشجویانی که حمایت اجتماعی به‌ویژه از سوی خانواده دریافت می‌کنند، سریع‌تر از کسانی که چنین بازخوردی دریافت نمی‌کنند، تحصیلات خود را به پایان می‌رسانند؛ به بیان دیگر دانشجویان دکتری دفاع خود را مدیون خانواده‌هایشان هستند. نتایج پژوهش جیرام و کاهل^۲ (۲۰۱۲) نیز نشان داد یکی از سه گروه حمایتی که در تکمیل آخرین مقطع تحصیلی دانشجویان نقش پررنگی دارند، خانواده (همسر، فرزندان، خواهر و برادر، والدین) هستند.

با توجه به آنکه در پژوهش حاضر جنسیت دانشجویان و اساتید راهنما و مشاور نیز مطالعه شد، در ادامه به برخی پژوهش‌های مرتبط با تفاوت‌های جنسیتی در فعالیت‌های پژوهشی اشاره می‌شود؛ از جمله اینکه نتایج برخی پژوهش‌ها نشان می‌دهد که پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد دفاع شده توسط زنان دو برابر مردان است (دلجوان انوری، ۱۴۰۰، ص ۲۰ و سیدین و باب

1. Wao

2. Jairam & Kahl

الحوائجی، ۱۳۸۸، ص ۱۹۹)؛ درحالی‌که این میزان در مقطع دکتری برعکس است (هانتر و لیپی،^۱ ۲۰۱۰، ص ۴۴۷). چالش‌ها و مسائل فراوانی کانون خانواده را تهدید می‌کند (کریمی و ذاکری هامانه، ۱۳۹۶، ص ۱۸۸)؛ یکی از این چالش‌ها، بحث ادامه تحصیل و اشتغال زنان است. پژوهش‌ها مؤید این واقعیت ارزشمند است که زنان تحصیل کرده در ایران، مادری را اولویت خود می‌دانند؛ تا آنجا که هر جا اشتغال یا تحصیل مانعی برای انجام هرچه بهتر مادری آنان بود، اشتغال یا تحصیل را کنار گذاشته‌اند (اکبری و شعاع کاظمی، ۱۴۰۱، ص ۸۵). نگاه متعالی دین اسلام نیز به خانواده و جایگاه زنان در راستای تحکیم بنیان خانواده و تعالی آن است. همین اولویت‌بخشی در راستای تحکیم خانواده اسلامی به مسائلی مانند بارداری، زایمان، مراقبت از کودک و... بعضاً منتهی به پیشرفت کند زنان در زمینه‌های علمی، شکاف تحصیلی و یا وقفه شغلی آنان شده است (ماوریلپیس^۲ و همکاران، ۲۰۱۰، ص ۱۴۸)؛ تا آنجا که تعداد رساله‌های مقطع دکتری زنان نصف مردان است.

با توجه به بررسی پیشینه‌های پژوهش و انجام مطالعاتی در حوزه تحلیل بخش‌های مختلف رساله به‌ویژه صفحه «تقدیم به»، پژوهشی یافت نشد که به مقایسه رشته‌های مختلف و نقش حامیان عاطفی و معنوی دانشجویان در اتمام آخرین مقطع تحصیلی پرداخته باشد و در نتیجه خلأ موجود، انجام این پژوهش را ضروری ساخت؛ به همین دلیل پژوهش حاضر بر آن است که به شناسایی اثرگذارترین گروه از منعمان معنوی دانشجویان پرداخته، و تفاوت بین رشته‌ها را شناسایی کند.

روش پژوهش

نوع پژوهش حاضر کاربردی است. روش آن تحلیل محتوا می‌باشد که با رویکرد تحلیلی انجام شده است. از آنجا که در پژوهش حاضر، استخراج داده‌ها بر مبنای شمارش بوده، روش این پژوهش تحلیل محتوا به روش کمی است. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی رساله‌های دکتری در پایگاه گنج پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران^۳ بدون محدودیت زمانی است. با توجه به نمایه شدن تعداد ۱۲۰۴۹۸ رساله دکتری در پایگاه گنج تا پایان سال ۱۴۰۲، حجم نمونه برای مطالعه حاضر براساس جدول کرجسی و مورگان^۴ (۱۹۷۰) تعداد ۳۸۴ رساله تعیین شد. به منظور

1. Hunter & Leahey

2. Mavriplis

3. <https://ganj.irandoc.ac.ir/>

4. Krejcie & Morgan

دسترسی به اطلاعات مورد نیاز از امکان دسترسی به صفحات مقدماتی تمامی رساله‌ها و رساله‌های دفاع شده در دانشگاه‌های تحت پوشش وزارت عتف، حتی بدون نیاز به ثبت نام در پایگاه گنج استفاده شد. با توجه به پنج حوزه موضوعی کلی وزارت عتف شامل علوم انسانی، علوم پایه، علوم کشاورزی و منابع طبیعی، فنی و مهندسی، و هنر و معماری از نمونه‌گیری طبقه‌ای-تصادفی استفاده شد. با توجه به اینکه هر یک از حوزه‌های موضوعی خود شامل چندین رشته بودند، پس از جستجوهای فراوان در پایگاه گنج براساس میزان فراوانی و قابل دسترس بودن رساله‌ها، ده رشته شامل ادبیات فارسی، علم اطلاعات، عمران، مکانیک، کشاورزی، منابع طبیعی، ریاضی، فیزیک، هنر و معماری انتخاب و صفحات مقدماتی آنها بارگیری و سپس براساس صفحه عنوان رساله و صفحه «تقدیم به»، پرسشنامه محقق ساخته تکمیل شد. در مواردی که رساله صفحه «تقدیم به» نداشت، از دور تحقیق حذف و دوباره رساله دیگری جستجو و افزوده شد. در نهایت براساس رشته و جنسیت نویسنده رساله از هر حوزه موضوعی 5 ± 80 رساله انتخاب شد. پرسشنامه محقق ساخته مورد استفاده در این پژوهش در بردارنده چهارده متغیر مبتنی بر پیشینه‌ها بود که در آن افزون بر مشخصات جمعیت‌شناختی، شامل جنسیت دانشجو، استاد راهنما و استاد مشاور، سال دفاع، حوزه موضوعی، رشته، دانشگاه، تعداد واژگان تقدیم‌نامه، تعداد «تقدیم به»، مقوله تقدیم‌نامه اعم از خانواده، انتزاعیات، معنویات، سازمانی و متفرقه به تفکیک مشخص شد که روایی و پایایی آن مورد تأیید قرار گرفت. در مرحله بعد داده‌ها به منظور پردازش بیشتر وارد نرم‌افزار SPSS شد و به کمک آزمون‌های آماری روابط متغیرها مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به نرمال نبودن یا بودن توزیع داده‌ها از آزمون‌های کروسکال-والیس^۱ و آنوا^۲ استفاده شد (واگان، ۱۳۸۴).

یافته‌های پژوهش

یافته‌ها مبتنی بر پرسشنامه‌های تکمیل شده و متغیرهای مورد بررسی از اطلاعات مورد نیاز استخراج و به سؤالات پژوهش پاسخ داده شد.

1. Kruskal- Wallis

2. Anova

مشخصات جمعیت‌شناختی

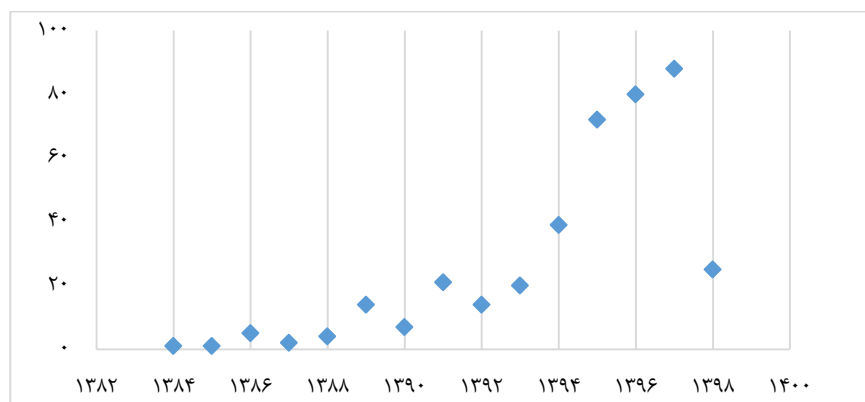
جدول ۱، فراوانی رساله‌های دکتری مورد بررسی به تفکیک هر یک از ده رشته دانشگاهی را نشان می‌دهد.

جدول ۱: توزیع فراوانی رساله‌ها براساس رشته تحصیلی و حوزه موضوعی

حوزه موضوعی	رشته	فراوانی	درصد
علوم انسانی	رشته ادبیات و علم اطلاعات	۷۵	۱۹/۱
علوم مهندسی	رشته مهندسی عمران و مکانیک	۸۰	۲۰/۴
علوم کشاورزی	رشته مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی	۸۰	۲۰/۴
علوم پایه	رشته ریاضی و فیزیک	۸۰	۲۰/۴
هنر و معماری	رشته هنر و معماری	۷۸	۱۹/۸
	جمع کل	۳۹۳	۱۰۰

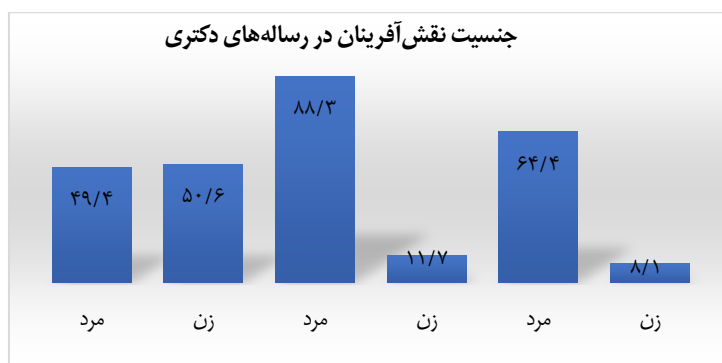
براساس جدول ۱، در مجموع ۳۹۳ رساله دکتری بررسی شدند. رساله‌های منتخب مربوط به ۵۷ دانشگاه تابعه وزارت علوم بودند که در پایگاه گنج، صفحات مقدماتی یا متن کامل آنها بارگزاری شده بود. بیشترین تعداد رساله‌ها مربوط به دانشگاه‌های تربیت مدرس، شهید چمران اهواز و تبریز به ترتیب با ۵۱، ۲۵ و ۲۳ رساله بود.

تحلیل زمانی نشان داد که رساله‌های مورد بررسی مربوط به سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۹ بوده است. تورق رساله‌ها به منظور بازیابی مواردی که حاوی «تقدیم به» باشند، نشان داد که رواج این صفحه در دهه ۹۰ نسبت به دهه ۸۰ در سال‌های مشابه رشد ۷۷ درصدی داشته است. بیشترین فراوانی صفحه «تقدیم به» مربوط به سال‌های ۱۳۹۷، ۱۳۹۶ و ۱۳۹۵ با بیش از هفتاد رساله بوده است (شکل ۱).

شکل ۱: توزیع فراوانی رساله‌های دکتری در دهه‌های ۸۰ و ۹۰

نقش استادان راهنما و مشاور مرد، به ترتیب ۹ و ۸ برابر استادان زن در رساله‌های دکتری بود (شکل ۲).

شکل ۲: توزیع فراوانی جنسیت دانشجویان، استاد راهنما و مشاور در رساله‌های دکتری

یافته‌ها در مورد بیشترین تعداد دفعات تقدیم نشان داد که رساله‌های مورد بررسی بین ۱ تا ۷ مورد «تقدیم به» داشته‌اند. بیشترین تعداد «تقدیم به» مربوط به رشته علم اطلاعات از دانشگاه فردوسی مشهد با هفت بار قدردانی در مقوله‌های مختلف بوده است.

برای پاسخ به سؤال اول و اینکه از نظر دانشجویان کدام مقوله و چه کسانی حامی معنوی آنها در آخرین دوران آموزش رسمی بوده، توزیع فراوانی رساله‌ها براساس نوع «تقدیم به» بررسی شد؛ همان‌گونه که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، سه مقوله خانواده، انتزاعیات و معنویات بیشترین مقوله‌های مورد توجه بوده‌اند.

مقوله خانواده با ۸۵ درصد بیشترین میزان «تقدیم به» را به خود اختصاص داده است. از تعداد ۳۹۳ رساله مورد بررسی، تعداد ۳۳۵ دانشجو رساله خود را به یکی از زیرمجموعه‌های مقوله خانواده (مادر، پدر، همسر و...) تقدیم و از مقام شامخ پدر و مادر قدردانی کرده بودند.

جدول ۲: توزیع فراوانی و درصد براساس نوع تقدیم

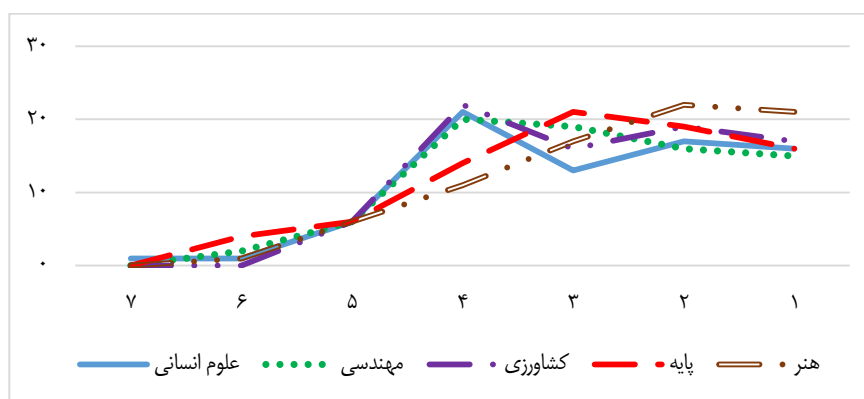
مقوله	فراوانی	درصد
خانواده	۳۳۵	۶۸/۹
انتزاعیات	۵۲	۱۰/۷
معنویات	۳۸	۷/۸
متفرقه	۳۷	۷/۶
سازمانی	۲۴	۵
تعداد و درصد تقدیم به	۴۸۶	۱۰۰

پس از خانواده، مقوله انتزاعیات شامل تقدیم به روح زندگی، روح علم، جهان هستی... و سپس مقوله معنویات شامل تقدیم به شهدا، امامان و... به ترتیب در رتبه‌های دوم و سوم قرار داشتند. با توجه به اینکه مقوله خانواده دارای شش زیر مقوله شامل مادر، پدر، همسر، فرزند، خواهر/برادر و به صورت کلی بود، آمار «تقدیم به» هر یک از این زیر مقوله‌ها در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۳: توزیع فراوانی و درصد تقدیم به هر یک از زیر مقوله‌های خانواده

زیر مقوله خانواده	فراوانی	درصد
مادر	۲۶۱	۲۷/۶
پدر	۲۴۴	۲۵/۹
همسر	۲۲۶	۲۴
فرزند	۱۱۸	۱۲/۵
خواهر/برادر	۶۴	۶/۸
خانواده به صورت کلی	۳۰	۳/۲
فراوانی و درصد زیر مقوله‌ها	۹۴۳	۱۰۰

از بین زیر مقوله‌های خانواده، بیشترین «تقدیم به» به ترتیب به مادر، پدر و همسر بوده است. حمایت این افراد در اتمام آخرین مرحله از دوران آموزش رسمی در متن رساله‌ها مشهود است. برای پاسخ به سؤال دوم، همان‌گونه که در شکل ۳ مشاهده می‌شود، بیشترین تعداد دفعات قدردانی مربوط به رساله‌ای در حوزه علوم انسانی با هفت بار تقدیم بود. در مجموع کل رساله‌های مورد بررسی، تعداد دفعات تقدیم در حوزه‌های علوم پایه و کشاورزی بیش از سایر حوزه‌ها بوده است. رساله‌های هنری بیش از سایر حوزه‌ها، تعداد تقدیم یک موردی داشتند و تنها در یک مقوله، قدردانی خود را ابراز کرده بودند.

شکل ۳: توزیع فراوانی تعداد دفعات تقدیم به تفکیک رشته‌های مختلف

در ادامه پاسخ به سؤال دوم، بررسی تفاوت معناداری بین تعداد دفعات تقدیم در رشته‌های مختلف با استفاده از آزمون کروسکال-والیس بررسی شد؛ نتایج نشان داد که از نظر آماری اختلاف معناداری بین تعداد دفعات تقدیم در رشته‌های مختلف وجود دارد.

$$(p=0,025, \chi^2=19,049)$$

جدول ۴: آزمون کروسکال والیس برای تفاوت تعداد دفعات «تقدیم به»

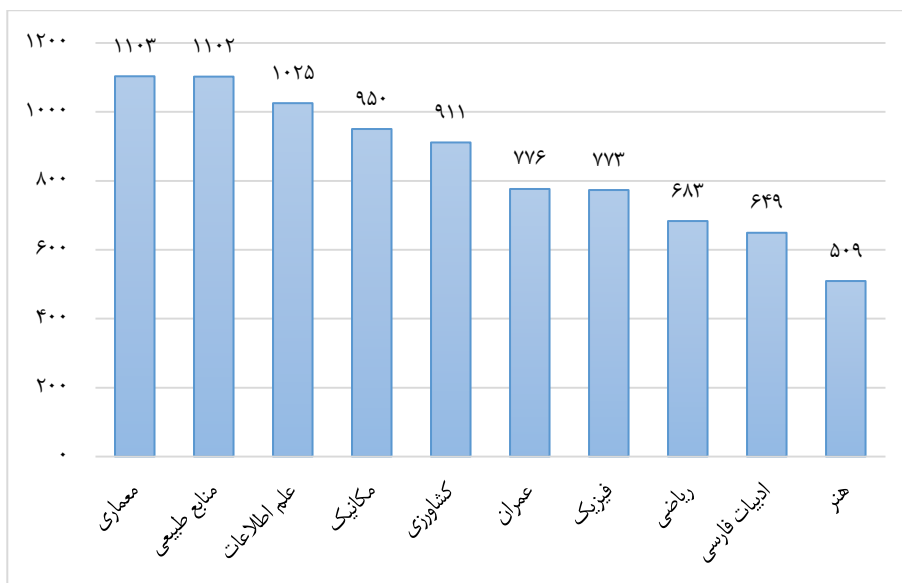
تعداد «تقدیم به»	
Chi-Square	۱۹٫۰۴۹
df	۹
Asymp. Sig.	۰۲۵.
a. Kruskal Wallis Test	
b. Grouping Variable:	

کمترین میانگین نمره تقدیم به رشته هنر با ۱۴۹/۹۲ و بیشترین میانگین نمره تقدیم به رشته علم اطلاعات با ۲۴۶/۲۸ اختصاص داشت. در جدول ۵ اطلاعات تکمیلی مربوط به میانگین این دو رشته آمده است.

جدول ۵: میانگین تعداد تقدیم در رشته‌های مختلف

	رشته	تعداد	میانگین رتبه
تعداد «تقدیم به»	ادبیات	۳۸	۱۶۴/۷۶
	علم اطلاعات	۳۷	۲۴۶/۲۸
	عمران	۴۰	۲۰۰/۰۶
	مکانیک	۴۰	۲۱۲/۱۸
	کشاورزی	۴۰	۲۰۸/۵۳
	منابع طبیعی	۴۰	۱۸۸/۵۳
	ریاضی	۴۰	۲۰۵/۳۵
	فیزیک	۴۰	۱۹۵/۳۱
	هنر	۳۸	۱۴۹/۹۲
	معماری	۴۰	۱۹۸/۸۱
	جمع	۳۹۳	

برای پاسخ به سؤال سوم، نخست حجم واژگان مورد استفاده در صفحه «تقدیم به» بررسی شد. براساس شکل ۴، حجم واژگان از ۱۱۰۳ واژه تا ۵۰۹ واژه متغیر بوده که به ترتیب به رشته‌های معماری و هنر تعلق داشته است. سه رشته معماری، علم اطلاعات و منابع طبیعی رتبه‌های اول تا سوم را به خود اختصاص داده‌اند.

شکل ۴: حجم واژگان مورد استفاده در صفحه «تقدیم به» به تفکیک رشته‌های مختلف

بررسی بیشتر در مورد تفاوت معناداری بین رشته‌های مختلف از لحاظ میانگین حجم واژگان «تقدیم به» به کمک آزمون پارامتری آنوا انجام شد. در جدول ۶، نتیجه آزمون آنوا برای میانگین حجم واژگان «تقدیم به» در بین رشته‌های مختلف آمده است.

جدول ۶: آزمون آنوا برای میانگین حجم واژگان «تقدیم به» در بین رشته‌های مختلف

سطح معناداری	مقدار F	مجموع مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	
۰/۰۳۶	۲/۰۱۹	۱۰۰۱/۸۷۳	۹	۹۰۱۶/۸۵۳	بین گروهی
		۴۹۶/۱۲۲	۳۸۳	۱۹۰۰۱۴/۸۷۲	درون گروهی
			۳۹۲	۱۹۹۰۳۱/۷۲۵	کل

براساس نتایج به دست آمده، میانگین حجم واژگان در رشته‌های علم اطلاعات، منابع طبیعی و معماری بیش از سایر رشته‌ها است. کمترین حجم واژگان به رشته هنر تعلق دارد. با توجه به جدول ۶ مقدار سطح معناداری این آزمون برای متغیر حجم واژگان «تقدیم به» در بین رشته‌های مختلف کمتر از ۰/۰۵ است؛ در نتیجه می‌توان گفت میانگین حجم واژگان «تقدیم به» در رشته‌های مختلف تفاوت معناداری با یکدیگر دارند. با استفاده از آزمون تعقیبی توکی مشخص شد که عامل ایجاد این تفاوت رشته‌های علم اطلاعات، منابع طبیعی و معماری هستند.

بحث و نتیجه‌گیری

براساس یافته‌ها، تعداد رساله‌های دارای صفحه «تقدیم به» در دهه نود نسبت به دهه هشتاد، رشد داشته است. به نظر می‌رسد هر چند فرهنگ سپاسگزاری براساس تعالیم دینی و ملی، همیشه مورد تقدیر و ارزش بوده است، اما بیان آن و به صورت ملموس در صفحات رساله در حال رشد است. استفاده از واژگانی که به خوبی مبین احساس قدردانی فرد بوده، و بستر سپاسگزاری را فراهم می‌آورد، افزایش داشته و فرصت خوبی برای قدردانی و ایجاد فضای مثبت تعاملی میان افراد مهیا کرده است. فرهنگی ایرانی اسلامی که براساس تعالیم قرآنی آن، قدردانی موجب ازدیاد نعمت می‌شود (ابراهیم، آیه ۷) و زمینه موفقیت بیشتر دانشجویان را در پرتو خانواده و قدرشناسی از این رکن مهم فراهم می‌آورد.

وجود تفاوت بارز در آمار تعداد اساتید زن و مرد در نقش راهنما و مشاور رساله‌های دکتری، با توجه به یافته‌های مختلف از جمله اینکه در مقطع دکتری مردان ۶۵/۱۱ درصد از زنان با ۳۴/۸۸ درصد پیشی گرفته‌اند (سیدین و باب الحوائجی، ۱۳۸۸) و یا سهم دانشجویان مرد در رشته علم اطلاعات در مقطع دکتری نُه برابر دانشجویان زن (دلجوان انوری، ۱۴۰۰) است، همخوانی دارد. برآیند یافته‌ها در حوزه مطالعات مبتنی بر جنسیت نشان می‌دهد که زنان پس از مقطع ارشد در ادامه تحصیل روند نزولی را پیموده‌اند. احتمال دارد عوامل اجتماعی-اقتصادی مانند تشکیل خانواده یا استخدام در این سیر نزولی مؤثر باشند. این مسئله در سایر کشورها نیز مشاهده می‌شود. وظایف خانوادگی بر عملکرد اجتماعی و حرفه‌ای زنان و مردان اثرگذار است (هانتز و لیهی، ۲۰۱۰)؛ به ویژه در دوره‌های خاصی از زندگی زنان که تعیین‌کننده است، گسست در فعالیت‌های پژوهشی نمود می‌یابد (ماوریلپیس و همکاران، ۲۰۱۰) که با یافته‌های کریمی و ذاکری هاملانه (۱۳۹۶) و اکبری و شعاع کاظمی (۱۴۰۱) همخوانی دارد.

یافته‌های پژوهش در مورد بیشترین میزان تقدیم نشان داد که مقوله خانواده بیشترین میزان توجه و تقدیم را در میان رساله‌های دکتری به خود اختصاص داده است. این یافته با نتایج تحقیقات عالمی و رضانژاد (۱۴۰۱) و جلیلی فر و محمدی (۲۰۱۴) همخوانی دارد.

در میان اعضای خانواده ایرانی، مادر با رویکرد اسلامی پررنگ‌ترین نقش را در حمایت از فرزند دانشجوی خود داشته و به دنبال آن بیش از دیگران مورد تقدیر قرار گرفته است که این یافته با نتایج پژوهش موسوی و همکاران (۱۳۹۵) همسو می‌باشد. زن و مادر، افزون بر وظایف همسری نقش مهمی در تربیت اجتماعی، دینی، سیاسی فرزندان و نیز حضور در صحنه‌های مختلف اجتماعی را ایفا می‌کند؛ بنابراین در سبک زندگی اسلامی، زن یک مؤلفه اثرگذار و فعال است (موسوی و همکاران، ۱۳۹۵). این اثرگذاری در امر تحصیل فرزندان نیز مستثنا نیست و مادر در خانواده اسلامی به عنوان تاثیرگذارترین فرد خانواده در بالاترین مقطع تحصیلی (دکترا) فرزندان خود نقش پراهمیتی را ایفا می‌کند؛ تا آنجا که بیشترین صفحات تقدیم به مقوله خانواده و در رأس آن مادر اختصاص یافته است.

از آنجا که دانشجویان دکتری عمدتاً بر حمایت‌های روانی-اجتماعی دریافتی از سوی اعضای خانواده تکیه می‌کنند، اهمیت خانواده را در فارغ‌التحصیل شدن خود بسیار موثر می‌دانند (لشیم و بیتزر، ۲۰۲۱). سایر یافته‌ها نیز مبین این مسئله است که حمایت‌های اخلاقی، ابزاری، مالی و حتی فنی از دانشجویان از سوی نهادی چون خانواده در صفحه «تقدیم به» نمود یافته است (کرونین و همکاران، ۱۹۹۳).

به نظر می‌رسد با توجه به یافته‌ها و نقش انکارناپذیر و حمایتی خانواده‌ها در روند آموزش و پژوهش دانشجویان دکتری، ایجاد بستری برای آشتی دوباره میان دانشگاه و اجتماع و در رأس آن خانواده بسیار ضروری است. «تقدیم به» رساله‌های دکتری با عشق و علاقه و به دور از اجبار به مهم‌ترین رکن اجتماع، یعنی خانواده، باید به فرصتی برای افزایش ارتباط و پیوند بیشتر میان دانشگاه و خانواده تبدیل شود. این فرصت به حل بیشتر چالش‌های مطرح در دانشگاه‌ها به لحاظ مسائل مختلف انضباطی، اخلاقی، فرهنگی و اجتماعی کمک شایان خواهد کرد (رشیدی و میری، ۱۳۸۸)؛ همچنین ترغیب دانشجویان به دعوت از خانواده خود و به ویژه مادران در جلسات دفاع، نه تنها به بهبود فضای روانی حاکم بر جلسات دفاع و مثبت شدن جو کمک خواهد کرد، بلکه افزایش اعتماد به نفس و انگیزه دانشجویان را در پی خواهد داشت؛ از سوی دیگر حضور خانواده سبب خواهد شد رساله‌های دکتری با وجود علمی بودن به صورت ساده و شفاف بیان شوند تا افزون بر جامعه دانشگاهیان برای جامعه مخاطبان عام نیز قابل فهم باشد. برگزاری جشنواره

مختلف در سطح ملی چون جشنواره پاناسه که با هدف ایجاد فرصتی برای گفتگو درباره دستاوردهای علمی با مردم برای فارغ‌التحصیلان دانشگاهی برگزار می‌شود، نشان از اهمیت پیوند میان پژوهش‌های دانشگاه با جامعه و ضرورت حل مشکلات جامعه توسط رساله‌های دکتری در وزارت عتف دارد. به علاوه با توجه به پررنگ بودن بحث تأثیر علم بر اجتماع در حوزه ارزیابی علم همچون ارتباط با صنعت، ارتباط با خانواده اسلامی نیز برقرار شده، تا به خروج علم از مرزهای دانشگاه کمک کند.

مقوله انتزاعات و معنویات با کسب رتبه‌های دوم و سوم به صورت‌ها و اشکالی اشاره دارند که در دنیا شکل ملموسی از آنها وجود ندارد (روح و ذهن...). شناخت معنویت و قدرشناسی از خداوند به عنوان یک منبع جایگزین مهم و حیاتی در آرامش درونی افراد به کار می‌رود، همانا با یاد خدا دل‌ها آرام می‌گیرد (رعد، ۲۸) که به این جهت انسان با افزایش منابع معنویت به نوعی خودکنترلی دست می‌یابد که مانع از تأثیر شرایط بیرونی و نامناسب می‌شود؛ بدین ترتیب فرد می‌تواند سلامت روان خود را حفظ کند و مجموعه وسیعی از آثار مثبت روان‌شناختی را در خود ایجاد کند (ناروئی و همکاران، ۱۳۹۲). همچنین به موازات پیچیدگی و دشواری فزاینده زندگی، نیاز دانشجویان به معنویت، جدی‌تر احساس شده و اگر مشاهده می‌شود که کشش‌های معنوی در این دوران بیش از سایر سنین زندگی است، رمز آن را باید در فطرتی زلال و خود آشنا جستجو کرد (آدینه سالروند و رضایی جمالی، ۱۳۹۹).

همچنین یافته‌ها نشان داد که از نظر آماری اختلاف معناداری بین تعداد دفعات «تقدیم به» در رشته‌های مختلف وجود دارد. بیشترین تعداد «تقدیم به» مربوط به رساله‌های رشته علم اطلاعات و کمترین آن مربوط به رساله‌های رشته هنر بوده است. یافته‌های قلی فامیان و نائبی (۱۳۹۸) نیز نشان داد که دانشجویان رشته‌های علوم انسانی، متن تقدیر طولانی‌تری نسبت به سایر رشته‌ها دارند که با پژوهش حاضر همخوانی دارد.

با توجه به آنکه دانشجویان علم اطلاعات با اجزای مختلف کتاب و سیر تحول آن از گذشته تا کنون با واحد درسی «آیین نگارش علمی» آشنایی دارند، ضرورت و اهمیت صفحه «تقدیم به» را به خوبی در آثار مختلف از نسخ خطی گرفته تا کتاب‌های معاصر درک کرده‌اند. به نظر می‌رسد همین آشنایی با صفحه «تقدیم به» به عنوان جزئی از کتاب و رواج در آن رشته، سبب شده بیشترین میانگین «تقدیم به» در میان دانشجویان این رشته وجود داشته باشد.

در مورد میانگین حجم واژگان نتایج گویای آن بود که در رشته‌های علم اطلاعات، منابع طبیعی و معماری حجم واژگان بیش از سایر رشته‌هاست. کمترین حجم واژگان به رشته هنر تعلق

دارد. میانگین تعداد «تقدیم به» در رشته علم اطلاعات بیش از سایر رشته‌های مورد بررسی بود، همین مسئله سبب افزایش حجم واژگان مورد استفاده به منظور بیان شکرگزاری شده است؛ در مقابل آن، در رشته هنر که میانگین تعداد دفعات واژگان «تقدیم به» در پایین‌ترین سطح است، میزان تعداد دفعات «تقدیم به» در آنها نیز پایین بود.

این پژوهش همانند مطالعات دیگر با چالش‌هایی روبه‌رو بود که از آن جمله می‌توان به موارد

زیر اشاره کرد:

در برخی موارد به دلیل نبود امکان تفکیک جنسیت دانشجو برای برخی اسامی چون فرخ، بهجت، صفا، کیانوش... بررسی صفحه صورتجلسه دفاع ضرورت می‌یافت. در صورت عدم ذکر کلمه خانم یا آقا در صفحه صورتجلسه دفاع، آن رساله از دور تحقیق حذف می‌شد؛ همچنین به دلیل مشخص نبودن رساله‌های فاقد صفحه «تقدیم به»، تکرار در جستجو و بازیابی رساله‌هایی که حاوی این صفحه باشند، اجتناب‌ناپذیر بود. پیشنهاد می‌شود با توجه به نقش پررنگ خانواده در اتمام آموزش رسمی دانشجویان دکتری، مطالعه عوامل مؤثر بر بهبود ارتباط میان دانشگاه و خانواده به عنوان رکنی مهم از اجتماع ضرورت یابد. مطالعه عوامل مؤثر بر نقش حمایتی خانواده چون عوامل فرهنگی، قومیتی و مذهبی می‌تواند مبنای پژوهش مستقل دیگری باشد؛ همچنین می‌توان پژوهشی برای رشته‌های پزشکی و پیراپزشکی انجام داد تا حامیان اصلی این گروه از دانشجویان در اتمام دوران آموزش رسمی، شناسایی و تفاوت میان رشته‌ها را به منظور رفع کاستی‌ها و تقویت آنها شناسایی گردد. مطالعه رساله‌های نمایه‌شده در پایگاه پروکوئیست به منظور امکان مقایسه داده‌های ایران با دنیا از دیگر پیشنهادها پژوهش حاضر است.

منابع

* القرآن الکریم

۱. اصفهانیان، محمود، سالاروند، ابراهیم، سالاری فر، محمدرضا، و عبدالوحد داودی (۱۴۰۱). تدوین مدل مفهومی قدردانی مبتنی بر مؤلفه‌های شکر اسلامی. پژوهشنامه روان‌شناسی اسلامی، س ۸، ش ۱۷، ۷۵-۹۳.
۲. الحرالعاملی، محمد بن الحسن (۱۳۶۷). وسائل الشیعه. قم: مؤسسه آل‌البیت لاحیاء التراث.
۳. اکبری، سپیده و مهرانگیز شعاع کاظمی (۱۴۰۱). چالش‌های فرزندآوری در زنان تحصیل‌کرده دارای سه فرزند و بیشتر راهبردهای ترغیبی. مطالعات زن و خانواده، س ۱۰، ش ۴، ۸۱-۱۰۳.
۴. انتشاری نجف‌آبادی، فهیمه، چشمه سهرابی، مظفر، و ابراهیم افشار (۱۳۹۰). بررسی کاربرد رساله‌های کارشناسی ارشد و دکترای علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌های شهر اصفهان. پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، س ۱، ش ۱، ۶۷-۸۸.
۵. آدینه سالاروند، راضیه و رضایی جمالویی، حسن (۱۳۹۹). قدردانی از خدا و هوش معنوی عواملی اثرگذار بر افزایش تحمل ناکامی دانشجویان ایرانی. اسلام و سلامت، س ۵، ش ۱، ۲۵-۳۹.
۶. آقابابائی، ناصر (۱۳۸۹). نقش احساس قدردانی در رضایت از زندگی. روان‌شناسی و دین، س ۱۱، ش ۳، ۳۹-۵۲.
۷. بابایی، رضا (۱۳۸۴). آیین تقدیم نامه نویسی. پژوهش و حوزه، ش ۲۳ و ۲۴، ۲۲۳.
۸. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۳۸۳). غررالحکم و دررالکلم. انتخاب احادیث و ترجمه محسن موسوی. کنترل ترجمه و مقدمه حمید فرخیان. قم: دارالحدیث.
۹. دلجوان انوری، نگار (۱۴۰۰). تحلیل توصیفی و اثربخشی مقاله‌های رساله‌ها / رساله‌ها: حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، رساله کارشناسی ارشد، مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری، شیراز.
۱۰. رشیدی، علیرضا و میری، سکینه (۱۳۸۸). بررسی تاثیر تعامل و نقش خانواده و دانشگاه در بهبود مسائل انضباطی دانشجویان. اولین همایش خانواده، دانشجو و دانشگاه، مشهد، ایران.
۱۱. سیدین، سید مهرداد و باب‌الحوائجی، فهیمه (۱۳۸۸). تحلیل محتوای رساله‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحدهای تهران شمال، علوم و تحقیقات تهران، علوم و تحقیقات اهواز و همدان در سال‌های ۱۳۷۲-۱۳۸۶. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، س ۱۵، ش ۱، ۹۵-۱۲۷.

۱۲. عالمی، مینو و رضائزاد، عاطفه (۱۳۹۴). بررسی ساختار صفحات تقدیر در پایان نامه دانشجویهای ایرانی. آموزش مهارت‌های زبان، س ۷، ش ۴، ۱-۲۸.
۱۳. عطاری، بهناز، منیرپور، نادر، و مجید ضرغام حاجبی (۱۳۹۹). نقش قدردانی بر شادکامی با میانجی‌گری پذیرش خود و بخشش در سالمندان. پژوهشنامه روان‌شناسی مثبت، س ۶، ش ۱، ۶۷-۸۲.
۱۴. قلی‌فامیان، علیرضا و نائی، یعقوب (۱۳۹۸). تحلیل ساختار و گفتمان بخش تقدیر رساله‌های فارسی در دو مقطع کارشناسی ارشد و دکتری، زبان پژوهی، س ۳۳، ش ۱۱، ۱۰۵-۱۲۷.
۱۵. کریمی، شهناز و ذاکری هامانه، راضیه (۱۳۹۶). نیازسنجی و اولویت‌بندی محورها و موضوعات پژوهشی در حوزه مطالعات زنان و خانواده. پژوهشنامه اسلامی زنان و خانواده، س ۵، ش ۹، ۱۷۵-۱۹۸.
۱۶. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷). الکافی. تهران: دارالکتب الإسلامیة.
۱۷. موسوی، أمل السادات، نیسی، آتنا و سارا ویسی شیخ رباط (۱۳۹۵). نقش خانواده در تعلیم و تربیت دینی فرزندان و کاهش آسیب‌های فرهنگی. چهارمین همایش علوم تربیتی و روان‌شناسی، آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران، تهران.
۱۸. نارویی، رحیم، صالحی، علی محمد، و غلامرضا جندقی (۱۳۹۲). اثربخشی یاد خدا بر خودمهارگری براساس منابع اسلامی. روان‌شناسی و دین، س ۶، ش ۲، ۱۹-۳۰.
۱۹. واگان، لیون (۱۳۸۴). روش‌های آماری برای متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی: رویکرد کاربردی و ساده برای درک، استفاده و تفسیر علم آمار. ترجمه محمدرضا قانع و کیوان کوشا. تهران: چاپار.
20. Alemi, M. & Rezanejad, A. (2016). The Generic Structure of Acknowledgments in Persian Dissertations, *Journal of Teaching Language Skills*, 34(4), 1–28.
21. Cronin, B., McKenzie, G. & Rubio, L. (1993). The norms of acknowledgement in four humanities and social sciences disciplines, *Journal of Documentation*. 49(1), 29-43.
22. Estaji, M. & Nosrati, F. (2018). Examining the generic features of thesis acknowledgments: A case of Iranian MA graduate students majoring in teaching Persian to speakers of other languages (AZFA) and TEFL, *Iranian Journal of English for Academic Purposes*, 6(1), 71–92.

23. Gordon, A. K., Musher–Eizenman, D. R., Holub, S. C. & Dalrymple, J. (2004). What are children thankful for? An archival analysis of gratitude before and after the attacks of September 11, *Journal of Applied Developmental Psychology*, 25(5), 541–553.
24. Hunter, L. A. & Leahey, E. (2010). Parenting and research productivity: New evidence and methods, *Social Studies of Science*, 40(3), 433–451.
25. Hyland, K. (2003). Dissertation acknowledgements: The anatomy of a Cinderella genre, *Written Communication*, 20(3), 242–268.
26. Jairam, D. & Kahl Jr, D. H. (2012). Navigating the doctoral experience: The role of social support in successful degree completion. *International Journal of Doctoral Studies*, 7(31), 1–329.
27. Jalilifar, A. & Mohammadi, M. J. (2014). Cross–cultural investigation into the generic structure of dissertation acknowledgments in English and Persian: Reflections on politeness strategies, *Journal of Teaching Language Skills*, 33(1), 23–47.
28. Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Sample size determination table, *Educational and Psychological Measurement*, 30, 607–610.
29. Leshem, S. & Bitzer, E. (2021). The invisible support networks of doctoral candidates: what acknowledgment sections of doctoral theses reveal, *South African Journal of Higher Education*, 35(3), 1–12.
30. Lopez, S. J. (2009). *The Encyclopedia of Positive Psychology*, Blackwell, Volume I.
31. Mavriplis, C., Heller, R., Beil, C., Dam, K., Yassinskaya, N., Shaw, M. & Sorensen, C. (2010). Mind the gap: Women in STEM career breaks, *Journal of technology management & innovation*, 5(1), 140–151.
32. Roudbari, M., Moghaddami Fard, Z., Vazirinasab, H. & Sedghi, S. (2012). Paper publication ratios by postgraduates based on theses and dissertations in Tehran University of Medical Sciences, *Pak J Med*, 28(5), 830–834.
33. Wao, H. O. & Onwuegbuzie, A. J. (2011). A mixed research investigation of factors related to time to the doctorate in education, *International Journal of Doctoral Studies*, 6(9), 115–134.

34. Wisker, G., Robinson, G. & Bengtson, S. S. (2017). Penumbra: Doctoral support as drama: From the 'lightside' to the 'darkside', From front of house to trapdoors and recesses, *Innovations in Education and Teaching International*, 54(6), 527–538.